לבוש נפש למפעב גוי לעבד מושלים · ויסרל הבזוים ומתועבים ועבדים מושלין בהן: **ולא סכל בקיפה** · לקרלת ישרל לעתיד לבא-מלכים ירלו וקמו סרים ויסתחוו: **ס"נ לא סכל לאורה ולא סכל לשמחה דכתיב אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה** · ישרים לשמחה ביסרים *עדיפי מצדיקים: תורה אור

*ר' מנחם מאמיר זצ"ל הרשב"ם מחלק

לבזה נפש למתעב גוי לעבד משלים מלכים יראו וקמו "ושרים בהשתחויה דכתיב "שרים וישתחוו" מסקיף לה רבי זירא ואיתימא רבי שמואל בר נחמני אי הוה כתיב "ושרים ישתחוו" כדקאמרת, השתא דכתיב "שרים וישתחוו" הא והא עבוד, אמר רב נחמן בר יצחק אף אני אומר לא הכל לאורה ולא הכל לשמחה: צדיקים לאורה וישרים לשמחה

הדרן עלך מאימתי

סדר תעניות כיצד כו': **אפר מקלה**: אפר ממש ולא עפר, אפר סתם הוא עפר דכתיב שאפר קרוי עפר דכתיב (במדבר יט) "מעפר שרפת החטאת" כך עפר קרוי אפר סתם והייט דקתני אפר מקלה-אפר שריפה, אי הוה תני אפר סתם הוה משמע עפר, ואפר מקלה גנאי יותר מעפר סתם וגמרא מפרש מאי טעמא נותנין אותו: **כבושין** · לשון עגירה כמו מכבש בלע"ז, פריש"א (ה) שכובשין אותם אלבבות להחזירם למוטב) ואלו הן דברי כבושין אחינו כו': **ובקבלה** · שהגבית מטה ישראל (עמדו בתפלה) והקשה תוספות מאן דהו מאי שנא דהאי קרא דכתיב ביונה "וירא האלהים את מעשיהם ולא נאמר באנשי נינוה "וירא אלהים את תעניתם" אלא "וירא אלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה" ובקבלה הוא אומר "וקרעו לבבכם ואל בגדיכם, עמדו בתפלה מורידין לפני התיבה זקן ורגיל ויש לו בנים וביתו "ריקם כדי שיהא לבו שלם בתפלה "ואומר "לפניהן עשרים וארבעה ברכות: י"ח שבכל יום ומוסיף עליהן עוד שש ואלו הן זכרונות ושופרות "אל ה' בצרתה לי קראתי ויעננני" "אשא עיני אל ההרים וגו' "ממעמקים קראתיך ה'" "תפלה לעני כי יעטוף" "ר' יהודה אומר לא היה צריך לומר זכרונות ושופרות אלא אומר תחתיהן "רעב כי יהיה בארץ "דבר כי יהיה "אשר היה דבר ה' אל ירמיהו על דברי הבצרות" ואומר חותמיהן: **על הראשונה** הוא אומר "מי שענה את אברהם בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' גואל ישראל" **על השניה** הוא אומר "מי שענה את אבותינו על ים סוף הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' זוכר הנשכחות" **על השלישית** הוא אומר "מי שענה את יהושע בגלגל הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' שומע תרועה" **על הרביעית** הוא אומר "מי שענה את שמואל במצפה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' שומע צעקה" **על החמישית** הוא אומר "מי שענה את אליהו בהר הכרמל הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' שומע תפלה" **על הששית** הוא אומר "מי שענה את יונה ממעי הדגה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' העונה בעת צרה" **על השביעית** הוא אומר "מי שענה את דוד ואת שלמה בנו בירושלים הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' המרחם על הארץ": מעשה

ביומי

אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה · פירוש ואין לומר כדלעיל ולישרים הלי והלי שמחה ואורה (ה) מ"ל דאמרינן לישרי לב קלי אהה דלעיל כמו כן אמרינן דצדיקים קלי אהה דאבתריה כיון דסמוך לדיק לישרי לב ובוודאי יש הפרש בין זה לזה דאם לא כן לערביהו ולכתוב לצדיקים ולישרי לב אורה ושמחה אבל ההיא דלעיל לא הוו מלכים וסרים כי הדדי אלא ירלו וקמו ביוייהו וכמו ירלו וקמו דהוי קודם סרים קלי על מלכים דלעיל קלי נמי אסרים דכתיב אבתריה אבל הכא אין לפרש אלא אור זרוע לצדיקים ולישרי לב שמחה*:

הדרן עלך מאימתי

הדרן עלך מאימתי

סדר *תעניות כיצד: מוציאין את התיבה לרחובה של עיר *ונותנין אפר מקלה על גבי התיבה ובראש הנשיא ובראש אב בית דין וכל אחד ואחד נותן בראשו, הזקן שבהן אומר לפניהן דברי כבושין: אחינו אלא נאמר באנשי נינוה "וירא אלהים את שקם ואת תעניתם" אלא "וירא אלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה" ובקבלה הוא אומר "וקרעו לבבכם ואל בגדיכם, עמדו בתפלה מורידין לפני התיבה זקן ורגיל ויש לו בנים וביתו "ריקם כדי שיהא לבו שלם בתפלה "ואומר לפניהן עשרים וארבעה ברכות: י"ח שבכל יום ומוסיף עליהן עוד שש ואלו הן זכרונות ושופרות "אל ה' בצרתה לי קראתי ויעננני" "אשא עיני אל ההרים וגו' "ממעמקים קראתיך ה'" "תפלה לעני כי יעטוף" "ר' יהודה אומר לא היה צריך לומר זכרונות ושופרות אלא אומר תחתיהן "רעב כי יהיה בארץ "דבר כי יהיה "אשר היה דבר ה' אל ירמיהו על דברי הבצרות" ואומר חותמיהן: **על הראשונה** הוא אומר "מי שענה את אברהם בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' גואל ישראל" **על השניה** הוא אומר "מי שענה את אבותינו על ים סוף הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' זוכר הנשכחות" **על השלישית** הוא אומר "מי שענה את יהושע בגלגל הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' שומע תרועה" **על הרביעית** הוא אומר "מי שענה את שמואל במצפה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' שומע צעקה" **על החמישית** הוא אומר "מי שענה את אליהו בהר הכרמל הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' שומע תפלה" **על הששית** הוא אומר "מי שענה את יונה ממעי הדגה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' העונה בעת צרה" **על השביעית** הוא אומר "מי שענה את דוד ואת שלמה בנו בירושלים הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' המרחם על הארץ": מעשה

ביומי

מסורת השים

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ד מהלכות תענית הלכה ח כ ג פוס"ע ת"ת סימן תקעב סעיף ח:

ב ב מיי' שם פ"ז טור ת"ת סימן תקעב:

[עי' תוספות ע"ב ד"ה ומתמן]

רבינו חננאל

שירחמו עליהם מן השמים · א"ר אלעזר אין אדם חשוב רשאי ליטול על פניו ח)[יחיד בצבור וכן ספורש בת"לבוד ירושלמי] [כפ"ב ס"ו] אא"כ נענה כיהושע בן נון שנאמר ויאמר ה' אל יהושע קום לך למה זה אתה נופל על פניך וכן אין אדם חשוב רשאי לתנור שק על בשרו אא"כ נענה כיהודם שנאמר ויהי כשמוע המלך את דברי האשה ויקרע את בגדיו ויראו העם והנה השק על בשרו. וא"ר אלעזר משה ואהרן בנפילה · יהושע וכלב בקריעה · ומסקנא יהושע הוא והא קא עבד ועוד אמר מלכים בקימה שרים בהשתחויה ואני כ) אומר צדיקים וישרים בשמחה שנא' אור זרוע לצדיק ולישרי לבשמחה:

הדרן עלך מאימתי מזכירין

סדר תעניות כיצד מוציאין את

רבינו גרשום

תנא בנין בנין של שמחה כלומר הא דקתני ממעטין בבנין היינו בבנין של שמחה ג) אכוורנקי של מלכים שכשנולד בן נוטעין אילן אחד לשמו וכשמעמידין אותו למלך עושין ממנו כפא מלכות · ומנא לן דיהושע נענה דכתיב ויאמר ה' אל יהושע וגו' ויהושע ו' מוסיף על ענין ראשון דהא והא עבד בנפילה כשמה ובקריעה · לא הכל בקימה כלומר לעתיד לבוא שעומדין כנגד ישראל והא והא עביד קימה והשתחויה. ה"נ הכל לאורה ולא הכל לשמחה צדיקים לאורה ולזו לשמחה ישרים אף לשמחה דישרים עדיפי מצדיקים:

הדרן עלך מאימתי

סדר תעניות כו' ואפי' בקטייתא כלומר

נושאן מנהגים בתענית ג.יבור

נושאן תוספת הברכות לשמונה עשרה של תענית ג.יבור שאוסיף הטלה ג.יבור

[נרכות לה.]

[לפניהן עם שמתמת דגמרא הוא ולא כי זירא אמרה]

[עי' תוספות לקמן ע"ב ד"ה ומתמן]

* בפסוק ח טא מוצכר אלהיו שק ושם שטרו מאשיבה ה' ביתיה בתיב "ויתבטו שקים לאדם ובהמה ויקראו אל אלהים בחזקה ושבו איש מדרכו הרעה ומן החמס אשר בכפיהם" אבל בפסוק ' מוצכר רק תשובתם מדרכם הרעה הוא מה שם ראה

[עי' מהרש"א]

[ע"ב]

ח) גרלה דל"ל פי' יחיד בציבור וכו'. ב) גרלה דתסר כאן ול"ל אמר רבי' אף אני אומר רבי' לתורה וישרים לשמחה אמתר וכו'. ג) אולי ל"ל ובנעיבה הייגו נעיבה של שמחה כגון אכוורנקי וכו'.

גליון הש"ס

(ה) רש"י ד"ה כבושין כו' (שכובשין את הלבבות להחזירם למוטב) תמ"מ וכ"כ ס"ת שכובשין ודוחקין את הלב לעשות תשובה · הו' עניין אחר שמצלה להם סתרי מעשיהם כמו בהדי בבבי דרמתא כו' פר"ת ז"ל: (ב) ד"ה ובקבלה כו' לישראל והקשה כל"ל ותיכות עמדו בתפלה נמתן לא קרינן ליה קבלה מה"ד עמדו בתפלה: (ג) ד"ה ורגיל כו' שכל ל"ל שטופה: (ד) ד"ה על השניה כו' שומע צעקה וכן כולם כל"ל ותיכת אלישית נמתן והד"ת עם ד"ה מי שענה וד"ה ובשופרות וד"ה ואליהו וכו' ושמואל במצפה כדכתיבי קראתי וכו' והד"ת עד דימי רבי תלפתא: (ה) תוספות ד"ה אור כו' שמחה ואורה דאם כן אמרינן דלישרי לב כו' ולכתוב לצדיק ולישרי לב אורה ושמחה אבל בהיא דלעיל לא הוו מלכים וסרים כתובים אהדדי אלא כו' אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כבושין כו' (שכובשין את הלבבות להחזירם למוטב) תמ"מ וכ"כ ס"ת שכובשין ודוחקין את הלב לעשות תשובה · הו' עניין אחר שמצלה להם סתרי מעשיהם כמו בהדי בבבי דרמתא כו' פר"ת ז"ל

רש"י ד"ה ובקבלה וכו' ולא קרי ליה דברי קבלה · עיין תוליין דף קלו ע"א רש"י ד"ה תורת משה: